

Anselm Grün

Apák keresztetnek

Jákob, a Biblia egyik híres alakja, tipikus „anya fiacskája” volt. Hogyan válhat egy „anya fiacskája” apává? A Biblia beszámol nekünk Jákob fejlődéséről, és arról az útról, amelyen járva a sikeres és ravasz férfi leveti szerepét, és apává érik. Ez az út az árnyékával való találkozáson át vezetni őt. Ezen az úton azonban az első lépés az, hogy kitör anyjának életterületéről. Végső soron az árnyéka elöl menekül. Ez a menekülés azonban anakötődéséről is megszabadítja, és végső soron önmagához és saját igazságához vezet el.

Menekülése közben Jákob felkavarró istenélményre tesz szert. Egy mennyei létráról álmodik, amelyen angyalok járkálnak fel s alá. Odafönt Isten áll, és megígéri neki, hogy élete sikeres lesz: „Veled vagyok, és megoltalmazlak, bárhová megy, és visszahozlak erre a földre. Mert nem hagyalak el téged, amíg végbe nem viszem, amit megígértem neked” (1Móz 28,15). Jákob itt először találkozik a tudattalanjával. Érti, hogy több is létezik, mint hogy értelme segítségével átverekedje magát az életem. Szíve mélyén Isten szól hozzá, és megáldja őt. Az áldó Istennek ez a megtapasztalása az első lépés Jákob átalakulásának útján.

Amikor Jákob tizennégy évi, Lábánnál végzett szolgálat után két feleségével, fiaival és egész vagyonával hazatér, jelentik neki, hogy testvére, Ézsau jön elébe. Most érzi, hogy meg kell mérköznie az árnyékával. Félelem tölti el, és ajándékokkal szeretné jóindulatra hangolni bátyját. De minden emberi kísérlet, hogy ajándékokkal győzze le bátyja haragját, hiábavaló lenne, ha Jákob nem találkozna saját árnyékával. Ez történik meg abban a sajátos éjszakai jelenetben, amikor egy sötét alakkal folytat párviadalt (1Móz 32,23-33). Jákob itt már nem képes kitérni, szembe kell néznie saját igazságával: feleségeit, gyermekeit és egész vagyonát átviszi Jabbók gázlóján: „Amikor már csak ő egyedül maradt ott, egy férfi tusakodott vele egészen hajnalhasadtáig. Amikor a férfi látta, hogy nem boldogul vele, ráütött a csipője forgócsontjára. Jákob forgócsontja kifíradott, amikor tusakodott vele. Akkor a férfi azt mondta: Engedj el, mert hajnalodik! Jákob azonban azt felelte: Nem engedlek el, ha nem áldasz meg” (1Móz

32,25-27). Életre-halálra szóló küzdelem ez. Jákob már nem tér ki a küzdelem elől. Rááll, és a sötét alaktól, aki kezdetben oly ellenségesen lép föl vele szemben, megkapja azt az áldást, amely képessé teszi arra, hogy immár félelem nélkül találkozzék bátyjával.

Azok a férfiak, akik úgy vélik, harc nélkül is boldogulhatnak, megrekednek fejlődésük útján. Az élet harc. Férfivá válásának útján mindenki találkozik saját árnyékával. S az árnyékunkkal találkozni nem élvezet. Árnyékában Jákob magával Istennel találkozott. De az árnyék meg is sebesítette: a csipőjére mért ütéstől sántít. Lassabban, óvatosabban kell keresztülmennie az életem. Már nem képes mindenre, amit szeretne. Ezt el kell tűrnie. S éppen megsebzett harcosként válik most Jákob Izrael ősatyjává. Nyilvánvaló, hogy senki sem képes valóban apává válni, aki nem küzdött meg önmagával és árnyékoldalával. Aki úgy véli, hogy ép böllyel megúszhatja az életem, anélkül hogy megbirkózna az árnyékával, az apaként majd fiaira és lányaira fogja kivetíteni az árnyékát. Nem lesz képes olyanok látni a fiait, amilyenek azok valójában, hanem csupán elfojtott szükségleteinek és szenvedélyeinek szemüvegén át.

Sok olyan férfival beszéltem, akiknek az apja nem megerősítette, hanem eltörte a gerincét. Apjuk bennük látta mindazt, amit önmagában nem tudott elfogadni, amit megtiltott önmagának, s aztán ahelyett, hogy önmagával harcolt volna, a fia személyében harcolt az ellen, amit elfojtott; harca azonban nem áldás, hanem átok forrása lett, nem az életem, hanem a halált szolgálta. Az olyan apák fiai, akik kitértek árnyékoldaluk elől, nemigen képesek pozitív férfiasságot kifejleszteni magukban. Vagy apagyűlöletüket fogják erőszakosan levezetni, vagy folytonosan saját gyengeségeikkel lesznek elfoglalva. Sosem fognak lábra állni, és képtelenek arra, hogy megbirkózzanak az élet kihívásaival.

A Biblia Jákobon mutatja meg, hogy az árnyékunkkal való találkozásnak két módja van. Az egyik, hogy harcolunk vele; a másik abban áll, hogy alázatosan meghajlunk előtte,

és elismerjük. Amikor Jákob találkozik bátyjával, Ézsauval, hétszer földre veti magát előtte. Ézsau ekkor odafut hozzá, átöleli és megcsókolja. Együtt sírnak. Jákob sejti, hogy mind a harc, mind az árnyéka előtti meghajlás révén a titokzatos Istennel találkozik a sötét alak személyében. Végső soron nem csupán az árnyék „lélektani feldolgozásáról” van szó, hanem egy másfajta istenképről is. Aki találkozik saját árnyékával, többé nem fog megelégedni túlságosan sima és ártalmatlan istenképekkel. Sok férfi számára Isten azért vált unalmas, mert túlságosan kedvesnek és illedelmesnek mutattuk be őt. A Biblia olyan Istenre hívja fel a figyelmünket, aki megszólítja a lélek mélységeit, aki harckészségében is megérinti a férfit. Istennel nem csupán a világosságban találkozhatunk, hanem a sötétségben is, nem csupán a nyugalomban, hanem a harcban is. Isten nemcsak gyöngéd, hanem meg is ragad, és megsebesít minket. Csak az válik valóban férfivá, aki belebocsátkozik ebbe a harcba, a sebesülés kockázatával is. S amint Jákob példája mutatja, egyúttal apává is válik, nem csupán biológiai apává, hanem végső fokozaton szellemi apává is.

Manapság éppen a férfit fenyegeti az a kísértés, hogy csak az értelmére és az akaratára hagyatkozik, s közben kitér mindennek az útjából, ami tudattalanjának mélyéből jön. Ezen az úton épp elég gyakran ér el sikereket. A siker azonban csapda is lehet. A sikeres embernek nincs szüksége arra, hogy szembenézzen az árnyékával. C. G. Jung azt írja, az átalakulás legnagyobb ellensége a sikeres élet. Aki mindig sikeres, azt hiszi, rendben van az életem. Ha a nő szóba hozza férje árnyékoldalát, akkor az védekezik ez ellen. Egyáltalán nem érti, mire gondol a felesége. Nyilván annak vannak problémái, nem neki. Nála minden simán megy. Elégedett. Az az agresszivitás azonban, amellyel a férfiak olykor feleségük kritikus megjegyzéseire reagálnak, azt mutatja, hogy nem olyan biztosak a dolgukban, mint amennyire kifelé mutatják. Iszonyúan félnek attól, hogy valaki esetleg lekaparja sikeres arcukat a mázt. De eljön a pillanat, amikor a régi stratégia már nem elegendő. Az értelem a maga ravaszágával nem segít már, ha a gyerekek másképp alakulnak, mint várták, ha a test betegséggel rea-

gál, vagy a lélek már nem partner, például egyszer csak nem hagyja többé aludni, vagy pánikrohamokba taszítja a sikeres embert. Lélektani szempontból az apa az, aki megerősíti a gyerekek gerincét, aki biztosítja számukra azt a hátteret, amely szükséges ahhoz, hogy merjék a maguk életét élni, és a saját kezükbe venni.

Hálás vagyok azért a tapasztalatért, amit apámról szerezhettem. Korán elvesztette a szüleit, így aztán egyedül kellett átverekednie magát az életben. Ezért aztán biztosította számunkra a hátteret, ha nagy volt bennünk a vállalkozó kedv. Sosem félt, amikor kerékpárral és sátorral két héten át úton voltunk az Alpokban. Ha terveink voltak, mindig támogatott minket. Sosem szólt le azokat, és nem aggályoskodott. Ellenkezőleg, büszke volt arra, ha valamit kézbe vettünk, és olyasmit gondoltunk ki, ami mások számára nem tűnt reálisnak. Gyerekként a legőrültebb ötleteim voltak. Hétéves koromban testvéreimmel halastavat építettem a kertben. Mivel a halak nem élték volna túl a telet, bevittem őket a fürdőkádba. Így aztán hetekig nem fürödhetett az egész család. Még ma is csodálkozom, hogy apám megértést tanúsított az effajta ötletek iránt.

Mint minden archetípusban, az apaképben is sok erő rejlik, de veszélyek is. Aki apaként nem engedi el a gyerekeit, aki patriarchális vezetői stílust gyakorol, és úgy véli, mindent meghatározhat, az meghamisítja az igazi apaképet: összekeveri a tévedhetetlenséggel és a tekintélyi vezetési stílussal. Csak az viselkedik tekintélyi módon, akinek nincs gerince. Mivel fél a konfliktusoktól, folyton vernie kell az asztalt, és bizonyítania kell tekintélyét. Ez azonban egyáltalán nem férfias dolog, ellenkezőleg, a férfi torzképe. Érezni lehet mögötte azt a félelmét, hogy esetleg megfosztják trónjától, és megkérdőjelezzik tévedhetetlenségét. Azok a férfiak, akik nem szereztek pozitív apatapasztalatot, folytonosan bizalmatlanok, és az a benyomásuk, hogy örökösen igazolniuk kell magukat. Mivel nem találnak támasztékot önmagukban, nyugtalan aktivitással kénytelenek bizonygatni, mennyi férfierő rejlik bennük. Ez az erő azonban jó apatapasztalatok híján többnyire pusztító. Itt nem az alkotókedvről van szó, ha-

nem arról a nyomásról, hogy az embernek igazolnia kell magát, hogy az apja végre méltányolja. A politikában látjuk, milyen rettenetes hatással van az effajta apátlanság. Egyesek egész népüket használják fel arra, hogy levezessék az apjuk által okozott sérelmeket.

A férfivá váláshoz hozzátartozik az apaság, teljesen függetlenül attól, hogy a férfi biológiailag is apja-e fiúknak-lányoknak, vagy csak szellemi értelemben. Apának lenni azt jelenti, hogy az ember megerősíti mások gerincét, életkedvet sugároz feléjük, tartást ad nekik, s így azoknak lesz

bátorságuk saját kezükbe venni az életüket. Az apa közelében fiainak és lányainak van bátorságuk hibázni is. Tudják, hogy apjuk nem fogja hátba támadni őket. Akkor is odamehetnek hozzá, ha tévúton jártak. Az apa nem csimpaszkodik beléjük. Elengedi gyerekeit, de kitar mellettük. A gyerekek tudják, hogy mindig visszatérhetnek, hogy rátámaszkodjanak, vagy segítséget, vigaszt kérjenek tőle.

Sok olyan férfi van, aki egyedül csak a munkájával törődik, és megtagadja az apai szerepet. Ezek képesek ugyan vezetni a cégüket, de a gyerekeiket nem. A gyerekekkel létrejött vitákban a férfiak érzik, hogy nem rejtőzhetnek el szerepeik mögé.

Gyerekeik a saját árnyékoldalukra emlékeztetik őket. A gyerekek nem bámulják csodálattal a sikeres üzletembert: ők mint embert és apát állítják kihívások elé. Apává csak az válik, aki engedi, hogy gyerekei megmutassák neki saját árnyékoldalát. A szembenézés saját árnyékunkkal és tehetetlenségünkkel, előfeltétele annak, hogy valódi közelséget tanúsítsunk gyerekeink iránt, és megerősítsük a gerincüket, ha éppen csodót mondtak. Sok férfinak az a benyomása, hogy családjában is a siker ugyanazon receptje szerint kell élnie, mint a munka világában, ez azonban nem válik be. A gyerekeknek szükségük van az apai energiára, hogy növekedni tudjanak. A gyerekek a férfit akarják látni, aki birkózik velük, nem pedig az üzletembert, aki csak kifelé éli meg energiáit, a családban viszont csak azt akarja, hogy békén hagyják.

Nem csupán a családoknak van szükségük apákra, hanem a társadalomnak is. Az apa nem csupán gyerekeiért létezik, hanem felelősséget vállal azokért is, akik rövidebbet húzták, akik elárvultnak és elhagyatottnak érzik magukat, akik a társadalom peremére kerültek. Apa az, aki a fejével felel, ha valami balul üt ki a családban. Nem hárítja el magától a felelősséget. Családja élére áll. Élére áll azoknak az embereknek, akiknek nincs gerincük.

Összefoglalva azt mondhatnánk, hogy az igazi apára két magatartás jellemző: határozottság és nagylelkűség. A valódi apa cselekszik, ha a helyzet megköveteli. Döntést hoz, ahelyett hogy minden problémát maga előtt tologatna. Sok cégnél, testületben és csoportban hiányzik ma az apai férfiak, akik a fejükkel felelnek, akik felelősséget vállalnak és döntést hoznak. Attól való félelmében, hogy hibázhat, sok férfi inkább egyáltalán nem dönt – de nem is származik tőlük semmi új. Félnék a konfliktusoktól, és semmivel nem járulnak hozzá a helyzet tisztázásához. A másik magatartás a nagylelkűség. A valódi apa nem kicsinyes és nem szűklátókörű. Nagy szíve van. Feltételez egyet s mást a gyerekeiről, vagy akiket támogat. Ilyen nagy szívű apákra van szükségünk.

Forrás: Publik-Forum, 2003/24